

UNELE ASPECTE PRIVIND ÎNCEPUTURILE MIȘCARII MUNCITOREȘTI LA DEJ

Dejul, străveche așezare românească se caracterizează prin vechi și puternice tradiții de luptă ale locuitorilor din zona de confluență a celor două Someșuri. Ca așezare omenească datează din neolitic, existența ei fiind legată de începuturile exploatării masivului de sare de la Ocna Dej. Numeroasele vestigii arheologice care se află în Muzeul municipal din Dej ilustrează intensă locuire a Dejului și a împrejurimilor de către o populație sedentară încă din acele timpuri.

Atestat documentar, Dejul datează din 1061. Într-un document din 1214, se specifică că: regele Bela al IV-lea donează lui Lonya Ocna Dejului (Desocana) cu mai multe sate, arătându-se totodată că aceste sate au fost date de Bela I în 1061, înaintașilor lui Lonya¹.

În 1236 „Dejul era un început de oraș, villa libera”². Poziția sa naturală, parcă intenționat i-a rezervat menirea de centru al văilor Someșurilor, avînd și avantajul de a fi apărat de un sistem de fortificații naturale: dealurile Cabdic, Bacău, Tir, Bungăr, Dealul Florilor, Dealul Cocosului, Mulatău. Așa se explică și faptul că începînd din 1169 cînd se formează comitatul Solnoc, Dejul va avea rolul de centru administrativ și politic, în 1876 va fi centrul comitatului Solnoc-Dăbîca, iar în 1925 centrul județului Someș.

Întreaga dezvoltare economică a Dejului în evul mediu este strîns legată de exploatarea sării de la Ocna Dejului, determinînd formarea Dejului ca un puternic centru meșteșugăresc. Această dezvoltare a dus la apariția unui nucleu de lucrători îndeosebi cei de la ocna de sare, care nemulțumiți de condițiile de viață se vor ridica la luptă încă de timpuriu pentru dreptate socială, constituind primele aspecte ale mișcării revoluționare din această zonă.

Încă din 1435 tăietorii din ocne țineau adunări și consfătuiri pe care le numeau „tur” în care în primul rînd se discuta chestiunea ridicării simbriei³. Sînt primele adunări de felul acesta ale muncitorilor angajați din Transilvania în Evul mediu, la care s-a ajuns foarte timpuriu datorită spiritului social manifestat la tăietorii de sare. Petrecîndu-și viața, în mare parte sub pămînt, în lupta necontenită cu forțele naturii fiind total ruși de restul lumii și-au dat seama că numai între ei își pot găsi ajutor, numai unul pentru toți, toți pentru unul puteau aduce salvarea vieții în cele mai multe cazuri.

¹ George Mînzat, *Monografia Orașului Dej*, Bistrița, 1926, p. 23.

² Ștefan Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în sec. al XVI-lea*, p. 46.

³ Al. Doboși, *Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania*, în *SCIM*, 1951, p. 157.

În afară de adunările „tur“ se mai amintesc în documentele vremii și alte forme de luptă: părăsirea lucrului, înaintarea unor scrisori și memorii cămărașilor sau împăratului și chiar unele revolte deschise. Teamă față de aceste mișcări a obligat autoritățile să țină seama de drepturile tăietorilor de sare. Edificatoare în acest sens sînt și privilegiile acordate de regele Matei Corvin dejenilor: astfel într-un document din 28 august 1471 li „se acordă plutașilor de sare din Dej, 46 florini și 200 bucăți de sare, pentru transportul a 10.000 de grunzi de sare“⁴. Peste doi ani, în 1473 printr-un alt document se mărește retribuiția plutașilor cu încă 200 bucăți de sare⁵, iar în 1476, 5 noiembrie, toți plutașii de sare din Dej, sînt scutiți de recrutare⁶.

Tot ca o expresie a măsurilor luate de autorități în vederea liniștirii spiritului de revoltă a tăietorilor de sare, este și documentul din 1552, prin care regele Ferdinand trimite un ordin aspru către cămărașii de sare din Dej și Ocna Dejului să mențină pe tăietorii, transportorii și corăbierii în vechile lor drepturi. „Vă poruncim aspru ca de acum înainte în viitor pe amintiții tăietori și cărauși ai sării noastre, precum și pe navigatori, trebuie să-i păstrați în vechile lor drepturi și libertăți, nici să îndrăzniți a-i împiedica, conturba, sau molesta în drepturile, libertățile și obiceiurile lor“⁷.

Acestea constituie mișcări spontane ale lucrătorilor de sare de la Ocna Dejului în perioada cu mult anterioară apariției clasei muncitoare pe arena socială, perioadă în care principala forță socială o constituie țărănimea. Principalele premise ale desfășurării procesului revoluționar în Transilvania la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, sînt determinate de dependența economică și politică a acesteia față de imperiul austro-ungar. După criza economică din 1900—1903 care se prelungeste în Transilvania pînă în 1906, datorită stării de înapoiere, are loc o dezvoltare a vieții economice care continuă să fie unilaterală și inegală în comparație cu regiunile din centrul și vestul monarhiei. Pentru a putea stoarce cît mai bine bogățiile Transilvaniei, Austro-Ungaria ducea o politică de menținere a Transilvaniei într-o stare de înapoiere și dependență.

Datele statistice arătau că în 1910 din 5.248.540 locuitori cîți avea Transilvania la începutul secolului al XIX-lea, 87,1 la sută reprezenta populația rurală, 12,9 la sută populația urbană, iar procentul celor care lucrau în industrie era de 13,5 la sută⁸.

Industria era inegal dezvoltată teritorial, erau zone bine dezvoltate ca: Brașovul, Sibiu, Banatul, dar erau și zone foarte slab dezvoltate printre care se numără și comitatul Solnoc-Dăbîca. În acest județ, locul principal îl ocupa industria extractivă (sare) unele mine aparțineau statului sau unor uniuni monopoliste⁹.

⁴ Fotocopie, Muzeul municipal Dej.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Arhivele Statului Cluj, Fond Dej, Dosar 145.

⁸ I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania 1901—1921*, Buc., 1976, p. 25.

⁹ *Din istoria Transilvaniei*, vol. 2, p. 270.

S-au mai dezvoltat numeroase meșteșuguri, continuînd tradiția din Evul mediu. Datele statistice arată că în 1910 în comitatul Solnoc-Dăbica erau 6.500 meseriași ca: fierari, tâmplari, mecanici, brutari, croitori, măcelari etc.¹⁰ O bună dezvoltare au cunoscut în această perioadă și mijloacele de transport și comunicație. Dejul la începutul secolului al XX-lea era unul din oficiile poștale fixe pe drumul dintre Constantinopol, Praga, Viena¹¹. Această dezvoltare a vieții economice presupune existența la începutul secolului al XX-lea a unui puternic detașament al clasei muncitoare în această zonă. Edificatoare sînt în acest sens următoarele date: din 212.300 muncitori din Transilvania, 1.035 erau în comitatul Solnoc-Dăbica, cuprinzînd atît marea cît și mica industrie¹².

Viața muncitorilor era deosebit de grea, ziua de lucru era de 12 și chiar 16 ore. Salariile muncitorilor și așa foarte mici erau supuse la numeroase amenzi. Se utiliza munca femeilor și a copiilor care primeau un salariu mult mai mic decît a muncitorilor adulți. Lipsa protecției muncii ducea la un număr mare de accidente de muncă, la toate acestea se adăugau și condițiile mizerabile în care locuiau. În mod obișnuit muncitorii locuiau la marginea orașului. În Dej cartierele muncitorești erau dincolo de gară, pe Mulătău și Valea Codorului¹³.

Intr-un articol din ziarul „Népszava“ din 8 martie 1904 intitulat: „Robii statului“ se vorbește despre condițiile grele de muncă și despre salariile de mizerie ale muncitorilor feroviari din comitatul Solnoc-Dăbica. Un alt articol tot din același ziar se referea la tratamentul inuman la care erau supuși minerii. Referitor la aceasta se spune: „Dacă omul privește un miner de la Salină în vîrstă de 35—40 ani pe chipul acestuia nu se citește altceva decît mizerie și privațiune... E galben ca ceara, numai piele și os, fără păr pe cap, abia poate umbla. Aceasta pentru că, exploatatorii transformau în robi copiii încă de la vîrsta de 12—14 ani, în schimbul unei plăți de 15—20 coroane pe zi“¹⁴. La toate acestea se mai adăuga și discriminarea națională prin care românii erau privați de activitate culturală, de instrucție publică și mai ales li se interzicea dreptul de a cumpăra case și pămînt în orașul Dej.

Ca o expresie a revoltei muncitorimii dejene împotriva asupririi la care era supusă, au fost organizate mai multe greve. Amintim astfel greva de solidaritate a feroviarilor dejeni cu cei din Budapesta din 1904. În 1907 a avut loc o altă manifestație a muncitorimii dejene la care au participat ferovieri, mineri, meseriași și ucenici. Demonstrații s-au adunat în centrul orașului unde s-au ținut discursuri și s-au strigat lozinci. Pentru a nu fi auzite discursurile autoritățile au dat ordin să se tragă clopotele bisericilor. Mulțimea s-a retras într-o casă dinspre parc, dar autoritățile au intervenit brutal și demonstrația s-a soldat cu răniți și chiar morți¹⁵.

¹⁰ Ion Enescu — Iuliu Enescu, *Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul din punct de vedere economic, industrial, agricol, cultural*, Buc., 1920, p. 14.

¹¹ Dési Hirlep, 6 ian. 1906.

¹² Ion Enescu — Iuliu Enescu, *op. cit.*, p. 181; I. Cicală, *op. cit.*, p. 43.

¹³ G. Mînzat, *op. cit.*, p. 56.

¹⁴ Népszava, 8 martie 1904.

¹⁵ I. Cicală, *op. cit.*, p. 116.

După intrarea României în război (1916) și mai ales după evenimentele revoluționare din 1917 din Rusia, nimeni și nimic nu mai putea stăvili nemulțumirile maselor populare și lupta lor împotriva asupririi naționale și sociale. Românii se pregăteau să scuture jugul apăsător al asupririi naționale și să-și dobândească dreptul de a-și hotărî singuri soarta lor. În această mare ridicare a poporului român transilvănean, socialiștii au avut un rol important contribuind la răspîndirea ideilor socialiste în rîndul muncitorilor, îndeosebi cu ocazia organizării unor serbări și adunări populare.

Într-un material prezentat de Comitetul Central Român la un congres al secției române a P.S.D. din Ungaria în 1918, s-a raportat că între 8 iulie 1917 și 1 mai 1918, au fost organizate 11 adunări populare în 11 localități ale Transilvaniei, printre care se amintește și Ocna Dejului¹⁶.

Un rol important în întărirea activității de propagandă socialistă l-a avut reorganizarea mișcării sindicale, astfel în 1917, s-a constituit primul sindicat al minerilor de la Ocna Dejului, știut fiind faptul că înainte de război aceste categorii de muncitori nu aveau dreptul legal de organizare. Ziarul „Adevărul” din 12 noiembrie 1917 scria că: „în această acțiune minerii români și de alte naționalități au fost uniți... în părțile Dejului și pretutindeni unde au fost împrăștiati minerii români sînt solidari cu tovarășii lor maghiari și germani”¹⁷. Spre sfîrșitul anului 1917 este trimis la Dej un delegat al Uniunii sindicatelor din Budapesta care va contribui și la organizarea sindicatului muncitorilor de la atelierele de reparat vagoane, căruia i se vor alătura și cei de la stație, revizie și depou.

Anul 1918 aduce un plus de energie în lupta muncitorilor în direcția eliberării și desăvîrșirii unității naționale a românilor. Socialiștii români militau pentru unirea Transilvaniei cu România în cadrul unui stat democratic, republican. Au avut loc frămîntări revoluționare în întreagă Transilvania. Într-un articol din ziarul „Adevărul” din 24 noiembrie 1918 se amintește despre adunarea populară de la Ocna Dejului. La această adunare a vorbit Iosif Renoiu în numele C.N.R.C., relevînd importanța revoluției ca deschizătoare a unei lumi noi. S-a ales și un consiliu muncitoresc¹⁸.

La 3 noiembrie 1918 sub presiunea maselor populare la Dej ca și în alte localități din Transilvania s-a constituit un consiliu național orășenesc avînd ca președinte pe dr. Liviu Micșa și secretar pe George Ciupe și apoi o gardă națională cuprinzînd 1000 de oameni care vor organiza și conduce masele populare în lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a românilor¹⁹. Realizarea acestui deziderat a poporului nostru a fost din plin trăit și de locuitorii Dejului care la 1 decembrie 1918 s-au adunat în piața orașului unde s-a dansat și s-a cîntat „Deșteaptă-te române”²⁰.

Mari manifestații au avut loc și în anii următori cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai. Astfel, ziarul „Adevărul” din 11 mai 1919 ne relatează modul cum s-a sărbătorit ziua de 1 Mai la Ocna Dejului.

¹⁶ *Idem*, p. 212.

¹⁷ *Adevărul*, 12 noiembrie 1917.

¹⁸ *Adevărul*, 24 noiembrie 1918.

¹⁹ G. Minzat, *op. cit.*, p. 160.

²⁰ *Idem*, p. 163.

„Ziua de 1 Mai a avut o mare însemnătate aici, cu atât mai mult cu cât a fost de prima dată când s-a putut serba așa cum se obișnuiește de către muncitorii organizați de pretutindeni. Au știut muncitorii câte puțin de această sărbătoare, nici în anii trecuți minerii nu se scoborau în mină în ziua de 1 Mai, însă nu cunoșteau însemnătatea și modul cum se serbează. Acum muncitorii s-au adunat cu toții în marea sală care servește pentru apelul minerilor. Din partea autorităților comunale au fost prezenți secretarul comunal și o patrulă de jandarmi. Muncitorii toți aveau pe piept cocarde roșii cu inscripția 1 Mai. Tovarășul Vasile Jichișan vorbește cel dintâi atrăgând atenția muncitorilor că în acele momente grele să fie liniștiți și să se abțină de la manifestări politice, care nu se potrivesc cu situația noastră de acum. Vorbește apoi tovarășul Toma Botîrlă trimis de Comitetul Central din Sibiu. Vorbind de sărbătoarea de 1 Mai, zice că această zi este serbată de muncitorii din toată lumea, prin urmare nu numai sute și mii, ci milioane de muncitori au pus jos unelte de muncă și poate chiar în acest ceas sînt adunați la un loc manifestînd și arătînd stăpînilor că muncitorii sînt astăzi o forță de care trebuie să se țină seamă, să li se dea dreptul și puțința de a trăi mai omenește și asta cu atât mai mult cu cât ei poartă pe umerii lor toate greutățile, fac toate muncile, ei merg în armată și în război și se cuvine prin urmare să li se facă toate îmbunătățirile de care au trebuință. Tovarășul Popp Iosif în limba maghiară spune că muncitorii maghiari înțelegînd scopul comun pentru care luptă organizațiile muncitorești, sînt hotărîți de a intra în organizație chiar cu începere de azi. Această declarație a adus mare mulțumire în sînul tuturor muncitorilor. Tovarășul Alexandru Pop vorbește tot în acest sens. Nicolae Mureșan în limba maghiară spune că în afară de ziarul „Minerul” orice muncitor maghiar are datoria de a se abona și la ziarul „Igazság” care se ocupă cu nevoile generale ale muncitorilor. După vorbirea de închidere ținută de tovarășul Vasile Jichișan serbarea a luat sfîrșit”²¹.

Același entuziasm s-a manifestat și cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai 1920 în Dej. Un articol din „Tribuna socialistă” din 9 mai 1920 ne relatează următoarele: „Frumoasă și înălțătoare a fost serbarea de 1 Mai anul acesta. La Dej s-au întrunit muncitorii industriali din oraș, lucrători de la căile ferate someșene, precum și minerii de la Ocna Dejului. S-au adunat peste 3000 de tovarăși care au ascultat vorbirea în limba magheară a tovarășului Iuliu Hoffer, precum și cuvîntarea în limba română a tovarășului Toma Botîrlă. Seara a avut loc petrecerea”²².

Dinamica mișcării muncitorești desfășurată îndeosebi din primăvară și pînă în toamna anului 1920, a dus cu necesitate spre greva desfășurată pe întreg cuprinsul țării. Greva generală din 1920 a izbucnit și s-a desfășurat în condițiile unei puternice ascuțiri a tuturor contradicțiilor capitalismului, îndeosebi a contradicției fundamentale, dintre caracterul tot mai social al muncii și însușirea privat capitalistă a rezultatelor, determinată de: esența regimului social-politic; de participarea României la primul război mondial, cît și de avîntul revoluționar declanșat după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

²¹ *Adevărul*, 11 mai 1919.

²² *Tribuna socialistă*, 9 mai 1920.

Datorită distrugerilor pricinuite de război și jafului masiv la care fusese supusă țara de către imperialiștii străini, România se afla într-o situație dezastruoasă, situație care și-a pus pecetea pe toate laturile social-economice, industrie, agricultură, transporturi, finanțe, determinând înrăutățirea vieții clasei muncitoare. Situația cea mai grea o aveau muncitorii de la Căile Ferate Române, care în 1920 au fost militarizate. În pofida unor măsuri și legi antimuncitorești, lupta grevistă a clasei muncitoare a crescut în intensitate începând cu luna martie 1920, când a avut loc un val de greve pentru revendicări economice și politice pe ramuri industriale, orașe sau regiuni ale țării. În această perioadă au sosit la Dej la fel ca și în alte localități din Ardeal, grupuri de muncitori din vechiul Regat cu o bogată experiență revoluționară. Astfel, „la 1 martie 1920 Comenduirea pieții Dej, aduce la cunoștința prefectului dr. Liviu Micșa, că din vechiul Regat, au sosit la Dej, mai mulți ceferiști în frunte cu un oarecare Tuchilă, mecanic de locomotivă din Galați, care face propagandă grevistă printre ceferiștii din Dej²³.

La 1 septembrie 1920 a izbucnit o grevă generală demonstrativă în Ardeal. Apelul publicat în presă spunea: „ne-am milogit destul, ne-am străduit și am încercat pînă acum, nu mai cerem, pretindem drepturi mai bune de viață. Paharul suferințelor s-a umplut, nu mai putem răbda, cu prețul oricăror jertfe să arătăm guvernului că sîntem o forță care este capabilă a-și cuceri singură drepturile ce i se cuvin²⁴.

Chemarea la grevă a fost primită cu mare entuziasm atît de muncitorii din centrele mari și regiunile miniere ca: „Valea Jiului, Valea Mureșului, Timișoara, Brașov, Cluj, cît și din centre mai mici: Simeria, Satu Mare, Alba Iulia, Turda, Dej, arătînd unitatea fermă de voință și acțiune a clasei muncitoare.

La 11 octombrie 1920, conducerea Partidului Socialist a întocmit și înaintat un memoriu, cuprinzînd revendicări economice și îndeosebi politice, avertizînd guvernul averescan, că dacă pînă la 20 octombrie nu vor fi satisfăcute aceste revendicări „muncitorimea organizată din toată țara va fi chemată la grevă generală, pentru a-și obține drepturile și libertățile cele mai vitale²⁵.

După înaintarea memoriului în Cluj și Dej, la fel ca și în alte localități ale țării s-au organizat adunări ale muncitorilor pentru pregătirea grevei. S-au constituit comitete de grevă și s-au ales oameni de încredere. Respingerea categorică a memoriului de către guvern a determinat conducerea Partidului Socialist să declanșeze greva în după amiaza zilei de 20 octombrie.

Un manifest din această perioadă care a circulat și prin urbea noastră spunea: „Tovarăși muncitori! Lupta contra reacțiunii s-a început. Această luptă trebuie să se sfîrșească cu victoria noastră. Greva generală este acum, cu care putem zdrobi tirania ciocoilor. Luați cu toți parte la grevă. Spuneți la toți muncitorii că acela este trădătorul fraților săi

²³ Arhivele Statului Filiala Cluj, Fond. Prefectura județului Someș, dosar 4235 din 1920.

²⁴ *Tribuna socialistă*, 5 septembrie 1920.

²⁵ *Socialismul*, 11 octombrie 1920.

care lucrează pînă cînd guvernul nu îndeplinește cererile noastre drep-
te²⁶.

Vestea declanșării grevei s-a răspîndit în întreaga țară.

În dimineața zilei de 21 octombrie a început greva și la Dej. Muncitorii de la Uzina electrică, Apaduct și Căile Ferate nu s-au prezentat la lucru.

Reprezentanții muncitorimii dejene, încă înainte de începerea grevei (cu trei-patru săptămîni) au mers la prefectul județului Solnoc-Dăbica, dr. Clemente Barbul, pentru a-i prezenta dorințele lor. Li s-au făcut promisiuni. În ziua de 20 octombrie, după masă, conducătorii ceferiștilor în frunte cu Erdösi Aladár au mers din nou la prefect, anunțînd că în 21 octombrie, muncitorii de la căile ferate someșene vor intra în grevă. S-au luat măsurile necesare pentru paralizarea grevei, deși în ziua de 20 octombrie, nu se putea prevedea nici o mișcare care să determine începerea grevei²⁷.

Edificatoare în acest sens este și telegrama cifrată din 17 octombrie adresată de Ministerul de Interne, prefectului județului Solnoc-Dăbica în care se cerea „luarea de măsuri în înțelegere cu celelalte autorități locale, în cazul declanșării grevei”²⁸.

În 19 octombrie prefectul județului, Clemente Barbul, înaintează un raport cifrat prin care se informează asupra măsurilor luate în conțelegere cu autoritățile militare, pentru prevenirea grevei generale²⁹. Același prefect în 21 octombrie 1920 înaintează un raport Ministerului de Interne, prin care se informează asupra declanșării grevei generale în orașul Dej și județul Solnoc-Dăbica³⁰. Despre începutul grevei în Dej, aflăm și din depoziția șefului Siguranței din Dej din care reiese că „în 21 octombrie a început greva generală la Dej, la Căile Ferate Someșene, la Uzina electrică, uzina de apă și la toate celelalte bresle”³¹. Tot în ziua de 21 octombrie intră în grevă și minerii de la Ocna Dejului, Strimbu și Băiuț, după cum reiese dintr-un raport trimis de prim-pretorul din Lăpușul unguresc către Prefectura județului Solnoc-Dăbica³².

În prima zi a grevei generale la ora 18,00 în biroul dr. Clemente Barbul, prefectul județului, s-au adunat autoritățile Dejului, fiind invitați și conducătorii grevei: Erdösi Aladár, inginer, funcționarul Képiró Iosif, muncitorul Urban și calfa de comerciant Máthé, care au prezentat un memoriu cu 11 puncte. Din discuțiile purtate, consemnate într-un proces verbal care se păstrează la Arhivele statului Cluj, s-a concluzionat că în seara zilei de 20 octombrie în localul sindicatului socialist (str. Karl Marx) a avut loc o adunare secretă de pregătire a grevei și că inginerul Erdösi Aladár și Iosif Képiró, cunoscuți conducători ai partidului socia-

²⁶ Arh. Statului, Filiala Cluj, Fond. Parchetul general al Curții de Apel, dosar 132, fila 19.

²⁷ Ibidem, fila 7.

²⁸ Arh. Statului, Filiala Cluj, Fond. Prefectura județului Someș, dosar 4251 din 1920.

²⁹ Ibidem, dosar 262 din 1920.

³⁰ Ibidem, dosar 263 din 1920.

³¹ Ibidem, dosar 4236 din 1920.

³² Arh. Statului, Filiala Cluj, Fond. Parchetul general al Curții de Apel, dosar 110 din 1920.

list, se fac vinovați și de alte ridicări a muncitorilor CFR-iști în localitate³³.

La Căile Ferate Someșene, greva a luat proporții mari în 22 octombrie. Datorită rezistenței dirze a ceferiștilor dejeni, autoritățile statului nu au putut asigura, decât în măsură foarte redusă, circulația trenurilor și numai sub supravegherea și controlul armatei trimise aici. În restul unităților economice nu au reușit să aducă la lucru nici un muncitor³⁴. S-a trecut la represii: s-au făcut arestări, s-au închis cluburile muncitorești, au fost interzise întrunirile și circulația populației în grupuri. S-a emis o circulară prin care muncitorii erau obligați în 24 de ore să reia lucrul, dacă refuzau erau amenințați cu concedierea și pierderea tuturor drepturilor. Mulți greviști au fost arestați și escortați de către detașamentele poliției. La încercarea organelor de represiiune din Dej, de a zdrobi rezistența muncitorilor prin arestarea conducătorilor lor, greviștii au organizat o mare demonstrație de stradă, protestind împotriva persecuțiilor și a întregii politici reacționare a guvernului³⁵.

În această situație de mari ridicări la luptă a întregii muncitorimii române, au început să curgă telegramele de la Ministrul de justiție Eugen Bonache, în 20 și 22 octombrie, adresate prefectilor județelor, inclusiv celui de la Dej, prin care se cerea: „Toate organele locale să fie de acord cu autoritățile administrative la arestarea conducătorilor socialiști aflați în localitate, care s-au făcut vinovați de călcarea legilor conflictelor muncitorești, chiar dacă printre aceștia se află parlamentari, întrucât corpurile legiuitoare fiind închise, ei nu pot beneficia de imunitate parlamentară. Totodată veți face percheziționarea în localitate, atât a cluburilor cit și la domiciliul celor arestați, sesizând orice acte veți găsi referitoare la grevă”³⁶. Ca urmare a acestei telegramme s-a emis o circulară către Parchetul din Dej, Bistrița, Turda, Alba Iulia, Deva, prin care se cerea: „Trimiterea sub escortă sigură a indivizilor care cad în prevederile suszisiului ordin, la Parchetul din Cluj”³⁷.

În ziua de 22 octombrie Procurorul general din Cluj, dr. Cosma dă un ordin circular și Parchetului Dej prin care se cerea: „Zilnic să se comunice telegrafic evenimentele și situațiunea grevei din județul Dvs.”³⁸. În fața rezistenței dirze a muncitorimii din România îndeosebi a muncitorilor ceferiști, Ministrul justiției, Eugen Bonache, este obligat să trimită în 24 octombrie o nouă telegramă, către toate prefecturile de județ cu nr. 325 cuprinzând următorul ordin: „Vă atragem din nou atenția asupra telegramelor noastre din 20—22 octombrie, binevoiiți a proceda imediat și fără ezitare de acord cu autoritățile administrative și comandamentele militare, la arestarea tuturor comitetelor de grevă de la Căile Ferate. În general luați cele mai energice măsuri pentru a asigura restabilirea or-

³³ Ibidem, dosar 132 din 1920, fila 8.

³⁴ *Greva generală din 1920 din România*, Buc., 1960, p. 185.

³⁵ *Idem*, p. 215.

³⁶ Arh. Statului Filiala Cluj, Fond. Parchetul general al Curții de Apel, dosar 117 din 1920, fila 2.

³⁷ Ibidem, fila 5.

³⁸ Ibidem, fila 9.

dinii. Rog privegheați și luați măsuri să fie duse la îndeplinire în cuprinsul circumscripțiilor dumneavoastră³⁹.

Ca urmare a noilor instrucțiuni primite din partea Ministrului Justiției în întreagă țara s-au intensificat măsurile represive care urmăreau încetarea grevei. „În 27 octombrie primpretorul Lăpușului unguresc înaintează un raport prefectului Clemente Barbul, din care reiese că în Strimbul și Băiuț greva minerilor continuă și s-au luat noi măsuri represive⁴⁰. Tot din Lăpușul unguresc sosește un raport de data aceasta din partea pretorului către prefectul județului Solnoc-Dăbica în ziua de 28 octombrie, în care se arată că: excortează la Dej zece dintre capii greviștilor din Strimbul și Băiuț⁴¹. Tot în 28 octombrie prefectul județului raportează Ministrului de Interne arestarea a 17 muncitori dintre care 4 mineri de la Ocna Dejului și predarea lor Parchetului sub învinuire de instigare la grevă⁴².

Cu toate măsurile luate în Dej și județ reluarea lucrului s-a produs treptat. La 27 octombrie au reluat lucrul numai muncitorii de la stabilimentele de utilitate publică, o mare parte dintre ei au fost aduși cu forța la lucru⁴³. În zilele de 25—27 octombrie se semnalează reluarea lucrului în mod inegal de la oraș la oraș, dar în proporție tot mai mare la Iași, Bacău, Buhuși, Dej, Anina, Brăila, Brașov etc. La Căile Ferate fusese adusă cu forța în decursul zilelor anterioare cea mai mare parte a muncitorilor încît circulația pe linia ferată era aproape normalizată⁴⁴.

O rezistență activă au dovedit-o muncitorii din Dej, în fața măsurilor teroriste ale guvernului cînd autoritățile au încercat să transporte la Parchetul din Cluj pe conducătorii grevei arestați, printre care amination pe: Erdősi Aladár, Iosif Képiró, Man Ungur, Petru Popa, Ștefan Tămaș, George Crișan, Ioan Stan, Ion Selian, Ioan Kis, Dionisie Szasz, Mihai Simon, Eke Marton și alții⁴⁵. Muncitorii au invadat peronul și împrejurimile gării pentru a împiedica pornirea trenului. Ei au ținut o adunare fulger la care au cerut eliberarea celor arestați. După ce autoritățile au refuzat satisfacerea acestei cereri, personalul trenului a refuzat să-l pună în mișcare. De teamă că această acțiune ar putea lua proporții mari, comandantul militar al gării a ordonat trimiterea trupelor militare, împotriva demonstranților. În cele două părți ale peronului gării, au fost instalate mitraliere, care au fost îndreptate spre muncitori. S-a ordonat împrăștierea adunării muncitorilor. În fața baionetelor, demonstranții au fost obligați să se retragă, dar odată cu ei s-a retras și personalul trenului. În felul acesta intervenția promptă a muncitorimii dejene a întîrziat transportarea arestaților. După pornirea trenului, deservit de personalul militar al unui alt tren sosit atunci, muncitorii au ținut în diferite puncte

³⁹ Ibidem, fila 8.

⁴⁰ Arh. Statului Filiala Cluj, Fond. Prefectura județului Someș, dosar 4238 din 1920.

⁴¹ Ibidem, dosar 263 din 1920, nenumărotat.

⁴² Ibidem.

⁴³ *Greva generală din 1920 din România*, p. 228.

⁴⁴ *Idem*, p. 319.

⁴⁵ Arh. Statului, Filiala Cluj, Fond. Parchetul general al Curții de Apel, dosar 131 din 1920.

ale orașului adunări la care participanții s-au pronunțat încă odată pentru continuarea grevei⁴⁶.

Mișcări greviste vor mai continua în Dej și județul Solnoc-Dăbica pînă la începutul lunii noiembrie. O telegramă datînd din 29 octombrie trimisă de procurorul din Dej, procurorului general din Cluj arată: „În județul Solnoc-Dăbica greva e spre încetare, mai sînt în grevă muncitorii de la minele din Băiuț și Strimbu. Față de indivizii aceia care au ordonat grevă, i-am pus în cauzele procedurii penale⁴⁷. Reiese clar din această telegramă că în județul Solnoc-Dăbica în 29 octombrie greva era numai spre încetare, deci nu încetase, iar minerii erau în plină grevă, pînă în 5—6 noiembrie 1920, remarcîndu-se prin marea ei durată⁴⁸.

Din cele prezentate reiese clar spiritul revoluționar și puterea de luptă a muncitorimii dejene, situată pe un loc de frunte în cadrul clasei muncitoare din România, în lupta pentru dreptate socială și libertate națională.

CORNELIA MALUȚAN

CERTAINS ASPECTS DES DÉBUTS DU MOUVEMENT OUVRIER À DEJ

(Résumé)

La ville de Dej, vieil habitat roumain, se caractérise par d'anciennes et puissantes traditions de lutte des habitants de la zone du confluent des deux Somes. Les premiers qui se soient soulevés à la lutte ont été les mineurs, vu que tout le développement économique de Dej au Moyen-Âge était étroitement lié à l'exploitation du sel de Dej et de Ocna Dej.

Différentes catégories d'artisans allaient s'ajouter à ceux-là à la fin du XIXe et au commencement du XXe siècles ainsi que les ouvriers des chemins de fer. Les soulèvements à la lutte des ouvriers de cette zone ont suivi des revendications d'ordre économique et surtout d'ordre politique et national. Tous ces bouleversements allaient atteindre leur point culminant à l'occasion de la grève générale de 1920, qui a démontré la nécessité, dans cette zone aussi bien que dans tout le pays, d'une direction unitaire du mouvement révolutionnaire, d'un parti unique, ce qui allait se réaliser les 8—12 mai 1921.

⁴⁶ *Greva generală din 1920 din România*, p. 226.

⁴⁷ Arh. Statului Filiala Cluj, Fond. Parchetului general al Curții de Apel, dosar 177 din 1920.

⁴⁸ AIIP, Fond. 5, dosar 765, fila 20; *Greva generală din 1920 din România*, p. 236.

